

Дмитро Миколенко

кандидат історичних наук, доцент, кафедра нової та
новітньої історії, Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна),
dmykolenko@karazin.ua

СТЕФАН СТАМБОЛОВ В ОЦІНКАХ ІСТОРІОГРАФІЇ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

У статті розглядаються особливості висвітлення діяльності болгарського державника С. Стамболова у науковій історичній літературі країн Заходу. Показано вплив на дослідження вказаної теми появи таких концепцій як марксизм та модернізація. Автор приходить до висновку, що структура текстів створеного наприкінці ХІХ – на початку ХХІ ст. у країнах Західної Європи та Північної Америки величезного масиву наукових праць певною мірою торкається різних аспектів життя видатного державного діяча Болгарії С. Стамболова. В історичних виданнях відтворено його участь у визвольній боротьбі народу проти османської влади, членство у Ліберальній партії, роль в організації контрперевороту 1886 р. та заходи на посаді регента і прем'єр-міністра країни. Політику, яку проводив С. Стамболов, досліджували історики і публіцисти багатьох країн Заходу. Прагнення політика обмежити вплив Росії на Балканах, зміцнити державний суверенітет і перетворити Болгарію на сучасну європейську країну оцінювалася позитивно упродовж всього досліджуваного періоду.

Ключові слова: історіографія, Болгарія, С. Стамболов, модернізація, постколоніальні студії.

Діяльність видатного болгарського державника Стефана Стамболова, який упродовж 1873–1878 рр. брав участь у визвольному русі проти османської влади, наприкінці 1870-х – на початку 1880-х рр. у лавах Ліберальної партії боровся за збереження демократичного ладу в країні, у 1885–1886 рр. перебував на посаді голови Звичайних народних зборів, у 1886–1887 рр. очолював Регентську раду, а в 1887–1894 рр. – Раду міністрів, доволі детально висвітлена в історіографії.

Болгарські¹, російські², радянські³, турецькі⁴, українські⁵ вчені вивчали різні аспекти ідеологічних поглядів С. Стамболова та його діяльності. При цьому неоднотайні оцінки отримали авторитарні методи реалізації влади, які використовував політик, розрив дипломатичних відносин між Болгарією і Росією, який відбувся за його правління, а також економічні ініціативи уряду стамболівців.

Метою даної роботи є дослідження висвітлення вказаної вище проблематики істориками і публіцистами країн Західної

¹ *Страшимиров А.* Диктаторът: Нови проучвания върху живота и личността на Стефан Стамболов. София: Художник, 1935. Кн. 1. 80 с.; *Страшимиров А.* Диктаторът: Нови проучвания върху живота и личността на Стефан Стамболов. София: Художник, 1935. Кн. 2. 78 с.; *Иванов Д.* Стефан Стамболов – българската енергия. София: Арес Прес, 1993. 222 с. *Дечев С.* Нежеланият Стамболов: Раждането на новата интерпретация за Стамболов и стамболовизма в българската историография в края на 40-те и началото на 50-те години на ХХ век // Анамнеза. 2008. Кн. 2. С. 3–84; *Дечев С.* Нежеланият Стамболов: Стамболов и стамболовизма в българската историография от средата на 50-те до края на 80-те години на ХХ век // Анамнеза. 2010. Кн. 1. С. 288–417.

² *Овсяный Н. Р.* Болгария и болгары. Санкт-Петербург: Военная типография, 1900. 365 с.; *Косик В. И.* Болгария и памятник Стефану Стамболову // Дриновський збірник: Дриновски сборник. Харків – Софія: Вид-во Болгарської академії наук імені проф. Марина Дринова, 2015. Т. 8. С. 252–257.

³ *Мартиненко А. К.* Руско-български връзки по време на разрива на дипломатическите отношения (1886–1896 г.) // Исторически преглед. 1970. № 3. С. 58–65.

⁴ *Tuğlacı P.* Bulgaristan ve Türk-Bulgar ilişkileri. Istanbul: Cem yayınevi, 1984. 558 p.; *Yasamee F. A. K.* Ottoman Diplomacy: Abdulhamid II and the Great Powers: 1878–1888. Istanbul: Isis Press, 1996. 293 p.

⁵ *Миколенко Д. В.* Політика уряду С. Стамболова щодо македонського питання в оцінці Петара Поп Арсова // Українсько-македонський науковий збірник. Київ, 2014. Вип. 6. С. 71–79; *Його ж.* Політична спадщина С. Стамболова у політичній культурі Болгарії: 1895–1920 // Fundamental and Applied Studies in the Modern World. Oxford: Oxford University Press, 2015. Vol. 2. P. 605–612.

Європи та Північної Америки, котрі хоча й не так часто і детально, та все ж вивчали діяльність державника. Першими, хто вдався до цього, були журналісти. Зокрема, один із них – британець А. Біман – в опублікованій 1896 р. книзі⁶ докладно розкриває діяльність політика, починаючи з його участі у національно-визвольній боротьбі проти османської влади та закінчуючи трагічною смертю. Автор особисто знав болгарського регента/прем'єр-міністра й неодноразово спілкувався з ним. Явно симпатизуючи державнику, він звертає увагу читачів на його заходи, спрямовані на розвиток економіки країни та відстоювання незалежності князівства перед зовнішнім світом. Визнаючи жорсткі авторитарні методи управління С. Стамболова, А. Біман виправдовує їх тим, що голові уряду доводилося мати справу з населенням, для якого був характерний низький рівень політичної культури. Поразку, котра завершилася протистоянням з князем Фердинандом, журналіст пояснює молодим віком і недосвідченістю прем'єр-міністра. Насамкінець А. Біман зазначає: “Вся Європа визнала великі заслуги С. Стамболова перед Болгарією... Він стоїть на такому високому п'єдесталі, що жоден його противник не в змозі дотягнутися навіть до ноги цього політика”⁷.

Також позитивну оцінку заходам державного діяча дає і Р. фон Мах – колишній німецький офіцер, який після завершення служби перекваліфікувався на журналіста. В основу надрукованої 1929 р. роботи⁸, котра 1992 р. стала однією зі складових збірника “Стефан Стамболов у спогадах сучасників”⁹, покладено особисті спогади автора, а також його інтерв'ю зі С. Стамболовим. Р. фон Мах переконує в тому, що голова Регентської ради боровся проти російської експансії на Балканах,

⁶ *Биман А. Х.* Стамболов: Биография [Фототипно издание по изданию от 1896 г.]. София: Наука и искусство, 1990. 220 с.

⁷ Там само. С. 211.

⁸ *Мах Р.* Из българските бурни времена: Спомени от 1879–1918 г. София: Независимост, 1929. 221 с.

⁹ Стефан Стамболов в спомени на съвременници / Съст.: С. Тонев, Д. Давчева. София: Наука и искусство, 1992. 383 с.

захищаючи Болгарію від якої б там не було зовнішньої загрози. С. Стамболова у жодному разі не варто вважати втілювачем у життя прагнень Австро-Угорщини у Південно-Східній Європі, адже він був виразником національних устремлінь та діяв у інтересах власної держави¹⁰, стверджує журналіст.

Порівняно з творами публіцистів, працям професійних істориків притаманні більш ґрунтовні й виважені судження щодо особи С. Стамболова та його діяльності. В опублікованому впродовж 1897–1901 рр. у Франції за редакцією професорів Е. Лавісса і А. Рамбо дванадцятитомнику “Всесвітня історія з IV століття до нашого часу”, перші вісім томів якого російською дореформеною мовою було видано під тією ж назвою у 1897–1903 рр., а останні чотири надруковано в 1905–1907 рр. об’ємом у вісім томів під заголовком “Історія XIX століття”, про С. Стамболова йдеться в передостанньому сьомому томі¹¹. Дослідники зазначають: “Обдарований ясным, живим розумом і видатними здібностями, він чудово розумів потреби своєї батьківщини та необхідність створити умови, за яких наполовину варварський, неосвічений і відсталый народ, котрий нещодавно утворив державу, що перебувала у стані найбільшої анархії, міг би перетворитися на згуртовану, здатну до подальшого розвитку націю”¹². Владний від природи, доповнюють історики, С. Стамболов під тиском обставин став деспотом: насильно повів свій народ важким, але плідним шляхом прогресу. Його головною честолюбною мрією було досягнення повної незалежності Болгарії, реалізація гасла “Болгарія для болгар”, звільнення країни як від російської опіки, так і від верховенства Порту¹³.

Отже, для західноєвропейської гуманітаристики наприкінці XIX – на початку XX ст. були характерні прямо протилежні погляди на діяльність С. Стамболова. Зовнішня політика й державотворчі ініціативи уряду НЛП знаходили схвальні відгуки

¹⁰ Там само. С. 340.

¹¹ История XIX века: Конец века: 1870–1900 / Под ред. Э. Лависса и А. Рамбо. Москва: Соцэґиз, 1939. Т. 7. Ч. 1. 639 с.

¹² Там само. С. 465.

¹³ Там само.

британських, французьких і німецьких публіцистів, журналістів та істориків. Така тенденція зберігалася й надалі.

На початку минулого століття завдяки працям італійських соціологів Р. Міхельса, Г. Моски і В. Парето відбувалося становлення теорії еліт*, котра набула поширення в західній історичній науці. Її вплив відчувається і в роботі британського вченого С. Блека, який вивчав історію Болгарії. У своїй монографії¹⁴ автор підкреслює роль молодого істеблішменту балканської країни у визначенні напрямів зовнішнього і внутрішнього курсу князівства. Дослідник розкриває діяльність С. Стамболова – представника інтересів болгарської прозахідної еліти, схвалюючи введення ним на княжий престол Фердинанда із династії Саксен-Кобург-Гота, а також наголошуючи на важливості цього кроку для розширення міжнародних зв'язків Софії наприкінці ХІХ та на початку ХХ ст.

Після Другої світової війни у західній історіографії позначилися суттєві зміни. На тлі помітної демократизації гуманітарних наук учені все частіше інтерпретували минуле з позиції пригноблених соціальних прошарків того чи іншого суспільства, критикуючи державну політику, що відповідала інтересам еліт. Проте, з другого боку, з розгортанням “холодної війни” західний світ все більш негативно сприймає СРСР, а його міжнародну політику розглядає як наступність загарбницьких прагнень Російської імперії. Під впливом останньої тенденції в роботах 1950–1970-х років, присвячених вивченню ідей і практик С. Стамболова, політика схарактеризовано як патріота, котрий стояв на сторожі національних інтересів, здійснюючи спротив імперській політиці Санкт-Петербургу. Наприклад, у монографії американських істориків Чарльза і Барбари Славичей¹⁵

* Світоглядна й філософська концепція про роль і значення окремої групи людей – невеликої, тісно згуртованої частини суспільства (еліти), її вплив на різні сфери економіки чи політики.

¹⁴ *Black C.* The establishment of constitutional government in Bulgaria. Princeton: Princeton University Press, 1943. 344 p.

¹⁵ *Jelavich C., Jelavich B.* The Establishment of the Balkan National States, 1804–1920. Seattle: University of Washington press, 1977. 374 p.

колишнього голову Регентської ради/уряду представлено “стійким лідером”, який зумів захистити право Болгарії на власну державність, встановив дипломатичні відносини з країнами Західної Європи, а також зміцнив позиції Софії у Македонії¹⁶.

В окремій роботі¹⁷ Ч. Славич розглянув болгарсько-російські взаємини за часів прем'єрства С. Стамболова. Науковець дає визначення міжнародному курсу Санкт-Петербурга на Балканах як імперському та при цьому вказує на низку його прорахунків, що й стало причинами розриву взаємозв'язків із Софією. Прагнення молодшої болгарської еліти захистити державність від зовнішньої загрози знаходять цілковите розуміння і підтримку автора.

Суттєвий вплив на історичну науку мало поширення в країнах Заходу неоконсерватизму – сучасної політичної течії, яка наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років почала визначати урядову політику, в тому числі й у сфері гуманітарних наук, та політичний курс Великої Британії, США, Федеративної Республіки Німеччини. Як відомо, ця ідеологія передбачала використання минулого для патріотичного виховання й формування національної гордості громадян. Вказані тенденції ще більше зміцнили характерну для західної літератури традицію зображувати С. Стамболова патріотом і видатним лідером нації. Зокрема, британський вчений Р. Кремpton одну зі статей¹⁸ присвятив вивченню політичних процесів, які відбувалися в Болгарії упродовж 1888–1892 рр. та відображалися на шпальтах авторитетного лондонського періодичного видання “The Times”. Він стверджує про в цілому доброзичливе ставлення журналістів впливової газети до ініціатив прем'єр-міністра, котрий намагався переорієнтувати Софію на держави Західної Європи.

¹⁶ Там само. С. 167–168.

¹⁷ *Jelavich C. Russo-Bulgarian Relations, 1892–1896: With Particular Reference to the Problem of the Bulgarian Succession // The Journal of Modern History. Chicago, 1952. Vol. 24. № 4, December. P. 341–351.*

¹⁸ *Кремpton Р. “Таймс” и консолидация на режима на Ст. Стамболов (1888–1892) // България в света от древността до наши дни. София, 1979. Т. 2. С. 34–49.*

У наступній роботі¹⁹ Р. Кремpton підкреслює велике значення спрямованого на Лондон і Відень зовнішнього курсу князівства, адже це пришвидшило темпи модернізації країни. Автор також звертає увагу на вкрай важливу передумову встановлення особистого режиму монарха у Болгарії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Князь/цар Фердинанд зумів забезпечити собі широкі повноваження завдяки надійній підтримці збройних сил. Історик пов’язує витоки процесу формування авторитаризму з періодом прем’єрства С. Стамболова, коли носієм політичної влади виступав голова уряду, а Військове міністерство було саме його опорою, проте згодом відіграло ключову роль у відстороненні кабінету “стамболовістів” від управління державою²⁰.

Стислу характеристику зовнішнього курсу С. Стамболова надає німецький учений турецького походження Ф. Аданир²¹, визначаючи його як османofільський. На доказ свого твердження дослідник наводить ідею болгарського державника передати княжу корону султану Османської імперії. Автор наголошує на успіхах С. Стамболова і його сподвижників у спробах вирішити на користь Софії македонське питання, що стало можливим завдяки підтримці добросусідських взаємин з Портою²². Звертають на себе увагу штампи, очевидно запозичені Ф. Аданиром з тогочасної болгарської історіографії. Наприклад, автор повторює поширену серед істориків НРБ думку про непопулярність серед населення князівства “русифобської” НЛП, що начебто й визначило втрату влади кабінетом “стамболовістів”²³.

Утім сплеск неоконсерватизму в 1980-х роках суттєво не змінив основні тренди у розвитку західної історіографії.

¹⁹ *Crampton R. The ministry of war and the foundations of Ferdinand’s personal rule // Българската държава през вековете. София, 1982. Т. 1. С. 491–501.*

²⁰ Там само. С. 498.

²¹ *Аданър Ф. Македонският въпрос. София: Amicitia Publishing House, 2002. 270 с.*

²² Там само. С. 118.

²³ Там само. С. 123.

Демократизм та розмаїття концепцій і методологічних прийомів залишалися притаманними гуманітарним наукам. Так, упродовж другої половини минулого століття широкого розповсюдження набула теорія модернізації, яка протягом свого укорінення пережила низку доповнень і змін. Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років завдяки працям французького соціолога А. Турена і його американсько-ізраїльського колеги Ш. Ейзенштадта більшість учених визнали можливість запровадження національних проектів модернізації на основі накопичення передового технологічного і соціального досвіду в гармонійному поєднанні з традиційними цінностями незахідних суспільств. Саме ці новації знайшли відображення у методології досліджень американських істориків Г. Стоукса і Д. Перрі. У своїх роботах²⁴ вони не ставлять під сумнів той факт, що Польща, Угорщина, Чехія, Сербія і Болгарія у своєму розвитку проходили ті ж самі етапи, котрі раніше пережили країни північно-західної частини Старого Світу. При цьому вчені зосереджуються на вивченні особливостей процесів трансформації у кожній окремо взятій державі. Науковці взялися досліджувати як ендегенні, так і екзогенні фактори, що визначали особливості функціонування політичних систем країн Центральної і Південно-Східної Європи. Проте, незважаючи на схожість методологічних прийомів обох авторів, вони абсолютно по-різному інтерпретують діяльність С. Стамболова.

За часів правління уряду “стамболовістів”, зазначає Г. Стоукс, у Болгарії укорінилася відома під назвою “партизанство” практика, яка включала в себе чиновницьке хабарництво і підтасовку на виборах лояльними до влади посадовими особами. Прем’єр-міністр, формуючи високоцентралізований та бюрократизований державний механізм, увесь матеріальний тягар для

²⁴ *Stokes G. The Social Origins of East European Politics // The Origins of Backwardness in Eastern Europe: Economics and Politics from the Middle Ages until the Early Twentieth Century. Berkeley: University of California Press, 1989. P. 210–251; Perry D. Stefan Stambolov and the Emergence of Modern Bulgaria, 1870–1895. Durham: Duke University Press, 1993. 279 p.*

його розбудови і подальшого функціонування переклав на селян, котрі змушені були сплачувати значно вищі податки порівняно з іншими категоріями населення країни²⁵.

На відміну від Г. Стоукса, Д. Перрі більше уваги приділяє заходам, спрямованим С. Стамболовим на стабілізацію економіки та гарантування відносної внутрішньої і зовнішньої безпеки князівства. Розбудовуючи авторитарний режим, болгарський прем'єр-міністр витрачав величезні кошти на утримання поліцейського апарату і війська, констатує вчений. Заради зміцнення незалежності країни голова уряду змушений був обмежити демократичні права і свободи, гарантовані громадянам Тирновською конституцією. Проте всі негативні прояви правління С. Стамболова, переконаний Д. Перрі, ніщо порівняно з його заслугами перед батьківщиною. Прискорені процеси модернізації Болгарії, забезпечені політиком, поклали початок перетворенню цієї країни із периферії Старого Світу на державу європейського зразка²⁶.

Діяльність колишнього регента/прем'єр-міністра знайшла відображення і в загальних працях²⁷ британця С. Еванса, канадца грецького походження Л. Ставр'яноса, уже згадуваного нами Р. Крэмптона та американського вченого Ф. Чарі. У своїх роботах автори стисло розкривають основні факти, пов'язані з внутрішнім і зовнішнім курсом С. Стамболова на чолі Регентської ради й уряду, акцентують увагу на його методах реалізації влади, підкреслюють авторитарний характер режиму, що існу-

²⁵ *Stokes G.* The Social Origins of East European Politics // The Origins of Backwardness in Eastern Europe: Economics and Politics from the Middle Ages until the Early Twentieth Century. Berkeley: University of California Press, 1989. P. 245.

²⁶ *Perry D.* Stefan Stambolov and the Emergence of Modern Bulgaria, 1870–1895. Durham: Duke University Press, 1993. P. 254.

²⁷ *Evans S.* A Short History of Bulgaria. London: Lawrence and Wishart LTD, 1960. 254 p.; *Stavrianos L.* The Balkans: 1815–1914. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1963. 135 p.; *Крэмттън Р.* Кратка история на България. София: Отворено общество, 1994. 368 с.; *Chary F.* The History of Bulgaria (The Greenwood Histories of the Modern Nations). Santa Barbara: ABC-CLIO, 2011. 211 p.

вав упродовж 1886–1894 рр. У книгах не міститься розгорнутого аналізу соціально-економічних і політичних процесів, які відбувалися у Болгарії за часів правління першого кабінету “стамболовістів”, проте зміст кожної з них насичений фактичним матеріалом, а також створює загальне уявлення про історію балканської країни в останній чверті позаминулого та у перших двадцяти роках попереднього століття.

Наприкінці минулого та на початку нинішнього століть одразу декілька факторів визначили помітні зміни у поглядах на вивчення історії Південно-Східної Європи. Крах світового комунізму й інформаційний вибух, спричинений появою мережі Інтернет, ознаменували собою початок епохи глобалізації. До того ж продовжували створюватися нові методологічні прийоми та відкривалися раніше недоступні дослідникам архівні матеріали. Усі ці тенденції поставили під сумнів майбутнє гранд-нарративів, які протягом тривалого часу існували в державах світу. Утім значення “національних історій” залишалося вагомим²⁸, тому більшість усталених оціночних підходів щодо діяльності С. Стамболова змінювалося доволі повільно.

У вказаний період відбулося також помітне зростання інтересу науковців з різних куточків світу до балканських країн. Очевидно це сталося під впливом загострення міжнаціональних відносин у регіоні, що вилилося у низку збройних конфліктів та спричинило розпад “другої Югославії”. Особлива увага дослідників була прикута до війн, які мали місце на Балканах упродовж XIX і XX ст., міжнародних проблем на кшталт македонської, а також питань, пов’язаних з місцевим націотворенням.

Серед дослідників, котрі вивчали зазначену проблематику, фігурують автори, які у своїх працях побіжно торкаються подій за участі С. Стамболова. Так, американський вчений Р. Холл у

²⁸ *Галушко К. Ю.* У пошуку common sense: до дискусії з приводу національного гранд-нарративу // Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 4–23; *Майборода О. М.* “Національна історія” заслуговує бути більш живою, ніж мертвою // Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 24–28.

низці робіт²⁹ називає політика фундатором болгарської національної державності. “Стамболовісти” ж, як прибічники і послідовники свого засновника, значаться серед партій, що мали безпосереднє відношення до втягування Софії у Першу світову війну.

Відомий британський журналіст М. Гленні, який спеціалізується на висвітленні подій у Південно-Східній Європі, є автором книги³⁰, яка містить розгорнутий ретроспективний екскурс у ХІХ ст., розкриваючи тогочасні міжнародні відносини на Балканах. В його роботі С. Стамболов постає в образі політика, котрий мав достатньо вольових якостей, щоб всупереч обставинам кардинально змінити зовнішню орієнтацію Софії.

Дослідження творчого шляху кореспондента “The Times” Д. Баучера, який протягом тривалого періоду працював у різних країнах Балканського півострова, представив у брошурі ірландець М. Фолі³¹. Учений підкреслює, що політичні видання Греції часто звинувачували журналіста в упередженості, адже у своїх статтях він відкрито симпатизував С. Стамболову та виправдовував його заходи, спрямовані на вирішення македонського питання. М. Фолі переконаний: подібні інкримінації на адресу Д. Баучера були безпідставними, оскільки автор публікацій завжди намагався бути об’єктивним при викладенні того чи іншого матеріалу та, незважаючи на особисті приязні стосунки з болгарським прем’єр-міністром, не нехтував гострими

²⁹ *Hall R.* Bulgaria’s Road to the First World War. Lansing: The University Press of Michigan, 1996. 374 p.; *Його ж.* The Balkan Wars: 1912–1913: Prelude to the First World War. London–New York: Routledge, 2000. 176 p.; *Його ж.* Consumed by War: European Conflict in the 20th Century. Lexington: The University Press of Kentucky, 2009. 296 p.; *Його ж.* The Modern Balkans: A History. London: MPG Books Group, 2011. 208 p.; *Його ж.* War in the Balkans: An Encyclopedic History from the Fall of the Ottoman Empire to the Breakup of Yugoslavia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014. 411 p.

³⁰ *Glenny M.* The Balkans 1804–1999: Nationalism, War and the Great Powers. London: Granta Books, 2000. 726 p.

³¹ *Foley M.* From Bruff to the Balkans: James David Bouchier. Dublin: Dublin Institute of Technology, 2010. 14 p.

зауваженнями з приводу його “східних” методів управління державою. Дослідник поділяє думку журналіста, котрий вважав Фердинанда винним у смерті політика³².

Таким чином, структура текстів створеного наприкінці XIX – на початку ХХІ ст. в країнах Західної Європи та Північної Америки величезного масиву наукових праць певною мірою торкається різних аспектів життя видатного державного діяча Болгарії С. Стамболова. В історичних виданнях відтворено його участь у визвольній боротьбі народу проти османської влади, членство у Ліберальній партії, роль в організації контрперевороту 1886 р. та заходи на посаді регента і прем’єр-міністра країни. Політика, яка проводив С. Стамболов, досліджувалася істориками і публіцистами багатьох країн Заходу, при цьому прагнення політика обмежити вплив Російської імперії на Балканах, зміцнити державний суверенітет і перетворити Болгарію на сучасну європейську країну оцінювалася позитивно. Із початком “холодної війни” та загостренням ідеологічного протистояння між Сходом і Заходом вказана тенденція не тільки не змінилася, але й зміцніла. Не призвів до кардинального перегляду оціночних підходів сплеск у 1980-х роках неоконсерватизму, а також інформаційний вибух початку 1990-х років.

Dmytro Mykolenko

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Department of Modern and Recent History, V. N. Karazin
Kharkiv National University
(Kharkiv, Ukraine), dmykolenko@karazin.ua

STEFAN STAMBOLOV IN THE HISTORIOGRAPHICAL APPRAISAL OF THE COUNTRIES OF WESTERN EUROPE AND NORTH AMERICA

The article deals with the features of the disclosure of the Bulgarian statesman S. Stambolov and his activity in scientific historical literature of Western countries. It reveals the influence of emerging concepts such as Marxism, and Modernization on the investigation of the relevant topic. The

³² Там само. С. 7.

author draws the conclusion that the structure of texts in a large amount of scientific works created in the countries of Western Europe and North America in the late nineteenth and early twenty-first centuries to a certain extent reveals different aspects of life of prominent Bulgarian statesman S. Stambolov. The participation in a liberation movement against the Ottoman government, membership in the Liberal Party, the part in the counter-revolution of 1886, and his policy during regency and premiership are restored. The policy implemented by S. Stambolov have been investigated by historians and journalists of many Western countries. The endeavor of statesman to restrict Russia's influence on the Balkans, strengthening the state's sovereignty and transforming Bulgaria into a modern European country is positively evaluated throughout the investigation period.

Key words: historiography, Bulgaria, S. Stambolov, modernization, postcolonial studies.

REFERENCES

1. Adanar, F. (2002). *Makedonskiyat vapros*. Sofia. [in Bulgarian].
2. Black, C. (1943). *The establishment of constitutional government in Bulgaria*. Princeton. [in English]
3. Chary, F. (2011). *The History of Bulgaria (The Greenwood Histories of the Modern Nations)*. Santa Barbara. [in English]
4. Crampton, R. (1982). The ministry of war and the foundations of Ferdinand's personal rule. *Balgarskata darzhava prez vekovete*, (T. 1), 491–501. Sofia. [in English]
5. Evans, S. (1960). *A Short History of Bulgaria*. London. [in English].
6. Foley, M. (2010). *From Bruff to the Balkans: James David Bourchier*. Dublin. [in English]
7. Glenny, M. (2000). *The Balkans 1804–1999: Nationalism, War and the Great Powers*. London. [in English]
8. Hall, R. (1996). *Bulgaria's Road to the First World War*. Lansing. [in English]
9. Hall, R. (2000). *The Balkan Wars: 1912–1913: Prelude to the First World War*. London–New York. [in English]
10. Hall, R. (2009). *Consumed by War: European Conflict in the 20th Century*. Lexington. [in English]
11. Hall, R. (2011). *The Modern Balkans: A History*. London. [in English]
12. Hall, R. (2014). *War in the Balkans: An Encyclopedic History from the Fall of the Ottoman Empire to the Breakup of Yugoslavia*. Santa Barbara. [in English]

13. Halushko, K. Yu. (2013). U poshuku common sense: do dyskusii z pryvodu natsionalnoho grand-naratyvu. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 1, 4–23. [in Ukrainian]
14. Jelavich, C. (1952). Russo-Bulgarian Relations, 1892–1896: With Particular Reference to the Problem of the Bulgarian Succession. *The Journal of Modern History*, (Vol. 24, № 4, December), 341–351. Chicago. [in English]
15. Jelavich, C., Jelavich, B. (1977). *The Establishment of the Balkan National States, 1804–1920*. Seattle. [in English]
16. Kramptan, R. (1994). *Kratka istoria na Bulgaria*. Sofia. [in Bulgarian]
17. Kramptyn, R. (1979). "Tayms" i konsolidatsiya na rejima na St. Stambolov (1888–1892). *Bylgariya v sveta ot drevnostta do nashi dni*, (T. 2), 34–49. Sofiya. [in Russian]
18. Lavissa, E, Rambo, A. (1939). *Istoriya XIX veka: Konets veka: 1870–1900*, (vol. 7, p. 1). Moskow. [in Russian]
19. Mah, R. (1929). *Iz balgarskite burni vremena: Spomeni ot 1879–1918 g.* Sofia. [in Bulgarian]
20. Maiboroda, O. M. (2013). "Natsionalna istoriia" zasluhovuie buty bilsh zhyvoiu, nizh mertvoiu. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 24–28. [in Ukrainian]
21. Perry, D. (1993). *Stefan Stambolov and the Emergence of Modern Bulgaria, 1870–1895*. Durham. [in English]
22. Stavrianos, L. (1963). *The Balkans: 1815–1914*. New York. [in English]
23. Tonev, S. & Davcheva, D. (1992). *Stefan Stambolov v spomeni na savremennitsi*. Sofia. [in Bulgarian]
- Stokes, G. (1989). The Social Origins of East European Politics. In *The Origins of Backwardness in Eastern Europe: Economics and Politics from the Middle Ages until the Early Twentieth Century*, 210–251. Berkeley. [in English]